

Zsigmond és az olasz kapcsolatok alakulása

BALOGH JUDIT V. éves történelem--olasz szakos hallgató

Dolgozatomban Zsigmond itáliai -- szűkebben velencei -- kapcsolataival foglalkozom, pontosabban ezen kapcsolatok alakulásával az alábbi problémák köré csoportosítva: a török -- Dalmácia -- az egyházszakadás -- a császárkoronázás kérdése.

Hogy világosabb legyen a kép, néhány mondat erejéig szólnunk kell az itáliai helyzetről.

Észak-Itália a 14--15. században -- Flandria mellett -- Európa gazdaságilag legfejlettebb vidéke. Igen korán kialakultak a kapitalista termelési viszonyok feltételei. Itália területén a városok annyira erősek, hogy egyrészt képesek a környező falvak, a kisebb városok gazdasági leigázására, másrészt a városokba áramló parasztság felszívására a belső termelésbe. Ennek eredménye egyfelől pozitív, mert a regionális centralizáció fokozza a városok életképességét, másfelől azonban negatív hatása az, hogy logikus következményként akadályozza a magasabb szintű centralizációt. A regionális centralizáció által létrehozott ún. "vákuum-térrel" azonban a város elvesztette azt a lehetőséget, hogy az őt körülvevő falvak háziiparára támaszkodjék. Németalföldön viszont, ahol ez nem következett be, a paraszti háziipar vált a kapitalista fejlődés bázisává. Alapvetően jellemző vonása az itáliai városoknak, hogy a nyugati közvetítő kereskedelem jelentősen befolyásolja társadalmi struktúrájukat, és a kereskedői aspektust teszi uralkodóvá. Ennek következtében sajátos, keverék jellegű uralkodó osztály jön létre. A céhek szintén lényeges tényezői a városok életének. /Ezt látjuk pl. Firenzében./ A 14. században a nemesség korántsem olyan zárt osztály, mint Európa más részein, és Észak-, valamint Közép-Itáliában a parasztság kötöttségei sem olyan mérvűek, illetve más jellegűek. Igen hamar kialakul a független paraszti kisbirtokok /mezzedria/, ami eleve kizárja, hogy a fejlődés iránya a "zweite Leibeigenschaft" valamilyen formája felé tendálhasson.

Szólnunk kell a pápai hatalomról is. A pápaság befolyásának hanyatlása nem az avignoni fogsággal kezdődik, hanem jóval korábban, III. Ince utódai alatt. Sőt, ezt példázta már az 1143-as Bresciai Arnold-féle kommuna-mozgalom, amely nem kis mértékben irányult a pápaság világi hatalma ellen, éppen ott, ahol a szentszék közvetlenül feudális elnyomóként jelenik meg. Továbbá emlékeztetnünk kell arra, hogy Itáliában igen korán erős gyökeret vert az eretnekmozgalom, főként a katharizmus.¹ Most, a 14--15. század fordulóján a pápai hatalom -- mondhatni -- a mélyponton áll. Három pápa van egyszerre: XIII. Benedek Avignonban, XXIII. János Bolognában, XII. Gergely Riminiben, és mindegyik támogatói érdekében "politizál".

Itália gazdasági fejlettsége éppen úgy nem egységes, mint politikai élete. A kora-kapitalista viszonyok csak egyes város-államokban jönnek létre. A városok elsősorban külföldi piacra termelnek, ahol versengő ellenfelekké válnak mind gazdaságilag, mind politikailag.

Dél-Itália idegen uralom alatt áll, a franciák, az aragóniaiak /1442-től/ közötti viszály állandó tárgya,² gazdaságilag a firenzei és velencei kereskedők és bankok függvénye.

Ebben az egymással versengő államocskákkal teli Itáliában négy igen jelentős, egymással rivalizáló központot emelhetünk ki: Firenzét, Sienát, Milánót és Velencét /Genova az 1380-as vereségből sohasem tudott teljesen kilábalni/. Milánó ekkor tör fel az itáliai fejedelemségek közül. Szinte egész Lombardiát elfoglalja, illetve szövetségre kényszeríti. A Viscontiak célja Itália megszerzése, egyesítése egy itáliai királyságban,³ amihez az első lépés 1395 májusa, amikor Gian Galeazzo Visconti a birodalmi hercegi címet kapja meg Venceltől.⁴ Velence ekkor, Genova legyőzésével a Földközi-tenger keleti medencéjének korlátlan ura. Gazdasági, politikai érdekeltségei kiterjednek Nyugat-Európára is. Demokratikus berendezkedése szinte egyedülálló Európában, diplomáciai tevékenysége példa és magasiskola kora számára.

Ezek után rátérek a bevezetőben említett szempontok szerinti tárgyalásra.

A 14--15. században a feudalizmus első, mély válságának va-

gyunk tanúi. A hűbéri társadalom addigi keretei megbomlottak, és benne egy új szerkezet, a rendiség van kialakulóban. E mélyülő és az átalakulást meggyorsító válság tünete a százéves háború, mely Flandriáért folyik /1338--1453/, a nagy nyugati egyházszakadás /1378--1419/, a meg-megújuló parasztfelkelések és eretnekmozgalmak /huszitizmus/, végül, de nem utolsó sorban a török egyre fokozódó előretörése. Mindezek következtében a politikai viszonyok is sokkal bonyolultabbá válnak: a nyílt katonai konfliktusok mellett előtérbe lépnek a diplomáciai manőverezések. A problémák összekuszálódnak, és magas szintű megközelítésük immár csak úgy lehetséges, ha az alapvető kérdésekhez vezető szálakat sikerül megragadni. A korszak diplomáciai dokumentumai is ezt bizonyítják, valamint azt, hogy a problémák csomópontja a schizma megoldása. Mindez azért is érdekes számunkra, mert Zsigmond az összes nyitott kérdésben hatalmas diplomáciai apparátust mozgósított, s ezzel valamennyi európai uralkodó fölé emelkedett.

Zsigmondnak a nyugati diplomáciába való aktív bekapcsolódására csak magyarországi helyzetének viszonylagos megszilárdulása után kerülhetett sor, amit a nápolyi párt szétverése fémjelez.⁵ De már magyar királlyá koronázása /1387/ után⁶ jelentkezik a császárság ügyei iránti érdeklődése:⁷ akcióba kezd a római királyság megszerzésére, és beavatkozik az egyházpolitikai küzdelmekbe. Célja az, hogy még bátyja, Vencel német--római császár életében megszerezze magának a római királyi címet. 1393-ban szövetséget köt rokonával, Jodok morva őrgróffal és Albert osztrák herceggel, valamint Vilmos meissenai őrgróffal Vencel ellen.⁸ Ugyanakkor szorgalmazza Vencel itáliai útját és császárrá koronázását is annak érdekében, hogy bátyja nyomdokain haladva megszerezze magának az impériumot. Az itáliai ellenségeskedéseket igyekszik felhasználni a maga érdekében. Francesco Gonzaga ajánlja neki -- követén⁹ keresztül -- támogatását mind a birodalmi, mind a törökellenes harcokban, ha Zsigmond is megsegíti a ligát Visconti ellen.

Zsigmond 1395-ben császári vikárius lesz, Vencel helyette a birodalomban. Ez jogcímet ad neki arra, hogy beavatkozzék az olasz államok ügyeibe is. E lehetőség erősen érdekelte a Mi-

lánó-ellenes ligát,¹⁰ amely az ördöggel is szövetekezett volna annak érdekében, hogy Visconti ellen megvédje magát.

A másik fontos diplomáciai terület a törökellenes összefogás kérdése. Bár ez az időszak még a saját erőkből való védekezés kora, Zsigmondban már felvetődik a folyton megújuló betörések megakadályozására és a török visszaszorítására egy európai koalíció gondolata. Aki a legjobban érdekelt ebben, II. Mánuel¹¹ bizánci császár követségekkel ostromolja Velencét;¹² Zsigmond szintén azt a megbízatást adja diplomatáinak,¹³ hogy nyerjék meg a Signoriát egy törökellenes szövetség gondolatának. Velence ekkor még jó diplomáciai manőverekkel és hajóhada erejével biztosítani tudja kereskedelmét a török terjeszkedés ellenére is. Ezért válaszában attólteszi függővé közreműködését, hogy a többi európai állam mit felel a felhívásra. Mint tudjuk, Zsigmond és a pápa felszólítására a keresztény fejedelmek és uralkodók egy része hadba szállt. Személyesen részt vett a kereszteshadjáratban Fülöp burgundiai herceg fia, János,¹⁴ Umberto, a savoyai gróf fivére; csapatokat küldött a pápa, Mánuel bizánci császár stb. Genova, Velence hajóhaddal támogatta a seregeket.¹⁵ A csata lefolyása ismeretes, mégis -- úgy gondoljuk -- érdemes idézni egy kivülálló, bár Zsigmond iránt nem elfogulatlan krónikást, Leodrisi Cribellit: "Hatalmas sereg gyűlt össze, hogy megsegítse Bizáncot; a Balkán északi részén ment a török ellen, s nem messze a Dunától tábornok ütött, ahová a velencei hajóhad odaérkezett már előbb, hogy védelmezze őket... Bajazid... seregét... a Dunánál összevonta, és a saját, valamint a segédnépek hatalmas erejével övezett Zsigmond elé ment. De seregünk szokásaiban és nyelvében tarka volt, hevenyészve összeszedett, és nem nagyon hallgatott egy ember szavára. Amikor tehát a török felállította hadrendjét, a franciák követelték maguknak az élvonalat a kelleetlen Zsigmondtól, aki inkább a magyarokat... akarta volna a csata elején bevetni, mint akik hozzászórtak a török elleni harchoz. A franciák szokásuk szerint az első támadásnál vadul bocsátkoztak a csatába, és súlyos veszteségeket okoztak a törököknek, de csakhamar erejükkel együtt harci tüzük is megfogyatkozott..., bekerítettvén mind egy szálig levágták vagy elfogták őket. A franciák katasztrófája után Zsigmond emberei...

nem tudták tartani magukat, hanyatt-homlok, ki merre látott, futásnak eredtek. Szánalmas külsőt mutattak; ... akik ... a parton talált csónakokba próbáltak szállni, a folyóba fulladtak. Elsőnek Zsigmond szerzett egy sajkát... Erről átszállt egy velencei háromsorevezősre, mely Konstantinápolyba hajózott, majd hamarosan visszatért Magyarországra. A burgundiai és savoyai herceget a szultán elfogta, ... súlyos váltságdíjon kényszerültek kiváltani magukat."¹⁶

A nikápolyi katasztrófális vereséggel, melyben az európai kereszties haderő java elpusztult, megszűnt jó időre a lehetősége annak, hogy a török ellen támadóként lépjenek fel. Ennek ellenére Zsigmond nem adta fel a reményt, hogy egy újabb összeurópai hadjáratot hozzon létre; világosan látta ugyanis, hogy tartós eredménnyel egyedül nem védekezhets. Uralkodása végéig diplomáciai tevékenységét végigkíséri ez a vonal. Már 1397-ben követeket küld Velencéhez abban a reményben, hogy sikerül bevonnia a Mánuel császárral Konstantinápolyban kötött szövetségbe. Velence Zsigmondhoz és Mánuelhez egy időben küldött követeket, biztatva az utóbbit azért is, nehogy reménytelen helyzetében egyezkedni próbáljon Bajaziddal.¹⁷

Akadályozták Zsigmond eredményes fellépését a meg-megújított Aranybullának a határokon kívüli katonáskodást korlátozó intézkedései¹⁸ is, továbbá mind jobban lekötötték erőit előbb a családi /Luxemburg-/ érdekek,¹⁹ majd a nápolyi párt elleni harc;²⁰ Velencével való kapcsolata is megromlik. Velence ugyanis -- bár nem nyíltan, de -- támogatta Nápolyi Lászlót, akinek kudarca után 100 000 aranyért megvásárolja tőle Dalmáciát.²¹ Ezek után Zsigmond, bár nem mond le a támadó hadjárat gondolatáról, védekezésre rendezkedik be. Ekkor kezdődik meg annak a védelmi vonalnak a kiépítése, melynek célja, hogy a török Magyarországra való betörését megakadályozza, hogy a közvetlen szomszédságot a szultánnal elkerülje. Ennek érdekében tett lépés volt Bosznia elfoglalása, jóllehet ebben szerepet játszottak más tényezők is. Hervoja vajda, a bosnyák királyok helyett ténylegesen uralkodó "maior domus", Nápolyi László hive, s a velencei érdekek kiszolgálója.²² Ezek a tények /beleértve Dalmácia elvesztését/ érzékenyen érintették a magyar bárókat is, ezért támogatt-

ják Zsigmondot, amikor főként lengyel csapatokkal megerősödve 1408 májusában Bosznia elfoglalására indul.²³ A boszniai események után Lazarevics István szerb despota siet megújítani hűbéreskijét a magyar királynak, és Hervoja is behódol. Kedvező tényező Bosznia elfoglalásakor az, hogy a szultáni trónért Bajazid örökösei közt testvérharc dúlt,²⁴ aminek következtében a török terjeszkedés is időlegesen szünetelt. A Velencével felmerülő problémák megoldására csak 1413-ban kerül sor, amikor Zsigmond számára is igen kedvező feltételek mellett öt évre megkötik a fegyverszünetet.²⁵ Velence Dalmáciáért 100 000 forint kárpótlást ajánl fel, emellett évi 7 000 aranyat a magyar király fennhatósági jogainak elismeréseként, továbbá hajlandónak mutatkozott a torinói békében kikötött évi adót megfizetni és a felső-itáliai városokra a birodalom jogcímét elismerni az ebből származó kötelezettségek vállalásával együtt.²⁶

A Velencével kötött béke után Zsigmond minden erejével az egyházszakadás megszüntetésére törekedett.²⁷ A konstanzi zsinaton kifejtett tevékenysége azonban megint csak elvonta a törökellenes harcoktól. A zsinat befejezése után a husziták ellen vívott harcok kötik le figyelmét.²⁸

II. Murád trónrakerülésével /1421/ a határmenti villongások, betörések megújuló erővel folytatódtak.²⁹ Világossá vált, hogy a határvidék nyugalalmát csak a török havasalföldi pozícióinak kiszorításával lehet elérni. Zsigmond ezért visszahívta Csehországból a husziták ellen harcoló sereget, és Ozorai Pipo vezetésével a török ellen küldte. A csapatok 1423 nyarán és őszén jelentős sikereket értek el, amelyek új, de hiábavaló reményt keltettek a török visszaszorítására.³⁰ Az idős II. Mánuel császár Budára jött, hogy személyesen kérjen segítséget a török ellen Zsigmondtól. A király meg is ígérte ezt, de hathatós támogatást -- Velencével való, állandóan kiújuló ellenségeskedése miatt³¹ -- nem adhatott. Ez a viszály ugyanis kizárta azt, hogy a Földközi-tenger keleti medencéjében még mindig uralkodó Velencével egyetértésben támadhasson.

1424-ben Zsigmond elfogadja II. Murád békeajánlatát,³² de a fegyverszünetet arra használja fel, hogy új támadást készítson elő. Először -- valószínűleg VIII. János,³³ Mánuel utóda

javaslatára -- egy igen érdekes, de a korabeli közlekedési és híradási viszonyok mellett tartós eredményre nem vezető módszerrel próbálkozik: a török birodalmon belül, illetve annak hátában keres kapcsolatokat a szultán elleni harchoz. Bár ez az elképzelés így sikerre nem vezethetett, szinte lehetetlen nem látnunk a karamán lázadással bizonyos összefüggést. A másik próbálkozás, melyet Zsigmond után Hunyadi János és Mátyás király is folytatott, a balkáni politika felújítása. A 20-as években a török Boszniában tért vesztett,³⁴ és a belső harcok is elcsitultak. A bosnyák főurak kiegyeztek /II./ Tvartko Szuzrával, s 1421-ben megkoronázták. A bosnyák király Zsigmondra a huszita harcok miatt nem számíthatott, így eleinte velencei segítséggel próbálta hatalmát megszilárdítani. A Signoria szövetsége II. Tvartkóval Zsigmond-ellenes volt,³⁵ ugyanis Velence Spalato és a szigetek hathatós védelméhez Klisszát és Almisszát akarta meg szerezni. A két vár kivételével Nelipics János minden birtokát odaigérték Tvartkónak. Osztója törvénytelen fia a törökkel szövetkezik II. Tvartko ellen, aki így kénytelen kibékülni Zsigmonddal. A fenyegető török terjeszkedés a dunai fejedelemségeket is közelítette Magyarországhoz,³⁶ de tartós eredmény itt sem születhetett, mert a fejedelemségeken belüli torzszalkodásban és az egymás elleni harcokban a felek sokszor fordultak segítségért a törökhöz is.³⁷ Így a szultán igencsak előnyös politikai és katonai pozíciókhoz jutott a Balkán térségében. Mégis Zsigmond halálakor, ha szövetségesként nem is stabil, ha könnyen lerohanható, de valamelyes oltalmat biztosító szövetséges sáv gátolta a török közvetlen becsapásait Magyarország területére.

Dolgozatunk elején említettük, hogy a feudalizmus első változásának legfőbb tényezői között, melyek megoldása a stabilizáció feltétele volt, első helyen állt a nagy nyugati egyházszakadás. Zsigmond már a császári vikáriusi cím³⁸ megszerzése előtt foglalkozni kezd ezzel a problémával. Paulus de Armaninis mantovai követ budai tartózkodása alatt³⁹ a kérdés szóba kerül a tárgyalásokon. A követ a Viscontiak elleni liga támogatásához akarja megnyerni a királyt. Hasonló céllal jár Zsigmondnál ugyanebben az időben Padova urának, Francesco Carrarának követe, Luigi

Buzzacarini. Amennyiben Zsigmond hajlandó támogatást adni, úgy a maguk részéről segítséget nyújtanak neki a birodalom ügyeiben, az egyházzszakadás megszüntetésére irányuló tevékenységében és a török ellen is.⁴⁰ Az egyházzszakadás felszámolására összehívandó zsinattal kapcsolatban Mantova követe többek között kifejti, hogy ott az egyház vagy a birodalom haderejével -- ha lehetséges, mindkettővel -- kellene megjelenni; ha ez az út nem járható, akkor inkább az egyház haderejét jobb igénybe venni. Zsigmond megkérdezi: miért gondolja Gonzaga, hogy célszerűbb az egyház haderejére támaszkodni, mint a birodaloméra? De Armaninis válaszában hivatkozik arra, hogy Gian Galeazzo, Vertui grófja⁴¹ jóban van Vencellel, s félő, hogy nem teljesítené Zsigmond szándékát. Figyelembe kell venni továbbá azt, hogy az olasz fejedelmek az egyháznak vikáriusai, és Gonzaga szövetségesei, akik jelenleg jó viszonyban vannak a szentszékkal. Ezért ura úgy gondolja, hogy az egyház pártján lévén ki fognak állni annak érdekei mellett.⁴²

Hogy Zsigmond ezekután nem tud teljes erővel foglalkozni az egyházzszakadással, annak okát egyrészt magyarországi helyzetének megrendülésében kell keresnünk /1401/,⁴³ másrészt -- talán furcsának tűnő módon -- abban, hogy bátyja, Vencel megpróbál beavatkozni római királyi méltósága folytán a schizma megoldásába, aminek következményei Zsigmondra is kihatottak. Vencel ui. 1398-ban Reimsben személyesen találkozott VI. Károly francia királlyal, akivel megegyezett, hogy mindketten lemondásra bírják az általuk támogatott pápát, a francia király az Avignonban székelő XIII. Benedeket,⁴⁴ Vencel pedig a római IX. Bonifácot.⁴⁵ Vencelnek ez az ígérete nagy visszhangot, helyesebben felháborodást váltott ki Németországban, ahol IX. Bonifácnak igen sok hive volt.⁴⁶ Ennek következtében Vencel ellenfeleinek tábora megnőtt, és a három egyházi választó,⁴⁷ valamint a pfalzi választófejedelem úgy döntött, hogy megfosztják Vencelt római királyi méltóságától.⁴⁸ 1400. augusztus 21-én Ruprecht rajnai választót tették meg római királlyá. Ez Zsigmondot kétszeresen is érintette: Vencel letétele csökkentette esélyeit arra, hogy megszerezze a római királyi címet. S mivel bátyja a VI. Károlyal folytatott tárgyalások során az ő nevében is nyi-

latkozott IX. Bonifác letételéről, ráharagitotta a pápát, aki addig határozottan támogatta Zsigmondot a nápolyi párttal szemben. Ezek után, bár óvakodott a nyílt elkötelezéstől, ez utóbbit segítette.

1410. szeptember 20-án Zsigmondot német--római királlyá választották. A hír Észak-Itáliában nem talált osztatlanul kedvező visszhangra, különösen Velencében nem,⁴⁹ melynek viszonya Zsigmondhoz igen rossz volt. Mint már említettük, Zsigmond ekkor hadban is állt Velencével,⁵⁰ ami ugyancsak gátolta abban, hogy hathatósan beavatkozzék az egyház ügyeibe. 1414 tavaszán Velence, a milánói herceg és a bresciai Pandolfo Malatesta között egy ellene irányuló szövetség jött létre.⁵¹

Ahhoz, hogy az egyházzsakadást eredményesen lehessen felszámolni, tisztázni kellett az alapvető utat. Mint tudjuk, három elképzelés létezett, a "via cessionis", a "via compromissi" és a "via synodi". Ekkor már az első két út kilátástalannak bizonyult, hiszen a francia diplomácia sikeres manővereként létrejött pisai zsinat /1409/ következtében már három pápa volt,⁵² akik a háromféle út összeegyeztetésére törekedtek. Mindegyik pápa kísérletet tett az általános zsinat összehívására, amely azonban -- a zsinati elv következtében -- sohasem válhatott általánossá.

Zsigmond széles körű tevékenységet folytatott a Konstanzba összehívandó egyetemes zsinat érdekében. Az előkészítő munka legnagyobb sikere az aragóniai királlyal,⁵³ XIII. Benedek támogatójával történt megegyezés volt. Sikerült továbbá elfogadtatni, hogy a zsinat először az egyházreformmal foglalkozzék, és csak utána válasszanak pápát.⁵⁴

Itáliában különös érdeklődéssel kísérték az eseményeket, hiszen a félsziget területén két pápa is működött. XII. Gergely Riminiben Carlo Malatesta támogatását élvezte,⁵⁵ XXIII. János pápa pedig Bolognába menekült Nápolyi László seregei elől. Innen küldött követeket Zsigmondhoz támogatást kérve tőle. Igérete fejében Zsigmond rábirta a pápát, engedélyezze, hogy Konstanzba egyetemes zsinatot hívhasson össze. A végleges megegyezés Lodiban jött létre. Innen keltezte azután Zsigmond a konstanzi zsinat meghívóleveleit az uralkodókhoz és a pápákhoz. XII. Gergely

a hír vétele után támogatóját, Carlo Malatestát Avignonba küldi, hogy egyezzen meg XIII. Benedekkel mindkettejük lemondásában a zsinaton.⁵⁶ A megegyezés Zsigmond ezt megelőző, aragóniai diplomáciai tevékenysége következtében sikerült.

A pápák közül elsőként XXIII. János érkezik meg Konstanzba. Zsigmond követei útján ismét felszólítja XII. Gergelyt, hogy jelenjék meg a zsinaton.⁵⁷ Az idős pápa azonban maga helyett két követet küld, a ragúzi biborost, a prédikáló rendbeli Fra Giovanni di Domenicót, és Don Giovanni Contarinit, a konstantinápolyi patriarkát azzal az utasítással, hogy amennyiben a másik két pápa is lemond, tegyék ugyanezt az ő nevében.⁵⁸ Zsigmond megérkezéssel XXIII. János pápa lemondása is napirendre került, bár ez reménykedett abban, hogy Zsigmond őt fogja támogatni. A király -- aki megkoronázását a schizma megoldása utánra halasztotta, bár a német fejedelmek már nagyon sürgették -- okosabb diplomata volt, semhogy elkötelezze magát XXIII. János mellett. A nemzetek szerinti szavazás kimondása is ügyes lépés volt XXIII. János ellen, aki a fejenkénti szavazásánál esetleg számíthatott volna a többségben lévő itáliai főpapok szavazataira. Hogy lemondását elkerülje, álruhában megszökik Konstanzból, azonban elfogják,⁵⁹ és lemondásra kényszerítik. A Sanuto-féle krónika idéz egy esküszöveget, mely szintén világosan utal arra, hogy a lemondás csupán formai jellegű volt, és a zsinat részéről gesztust jelentett a volt pápa felé: "Én, XXIII. János pápa a keresztény nép gyülekezete előtt megígérem és megfogadom az Istennek, az egyháznak és a szent zsinatnak, hogy önként és szabadon békét adok az egyháznak azáltal, hogy egyszerűen lemondok a pápaságról. Ezt teszem és teljesítem ténylegesen a jelenlegi zsinat határozata alapján..."⁶⁰

1417-ben V. Márton néven Otto Colonnát választja meg a zsinat pápának,⁶¹ miután július 28-án XIII. Benedeket is sikerült lemondatnia. Az olasz források Colonna egyetlen ellenfelét említik meg, nem minden elfogultság nélkül, a velencei Lando kardinális személyében.⁶² V. Márton Magyarországgal kapcsolatban folytatja elődeinek azt a politikáját, mely Zsigmond és az itáliai fejedelmek közötti békeközvetítésben nyilvánul meg -- mint tudjuk, nem sok eredménnyel.⁶³ A pápa és Zsigmond viszonya to-

vábbra is meglehetősen ellentmondásos volt, és ez a felemás helyzet folytatódott utóda, IV. Jenő vonatkozásában is.

Az 1431-ben Bázelen összeülő zsinat⁶⁴ a konstanzi örökösének nevezte magát, és mint ilyen hangoztatta az egyházi reformok szükségességét. A zsinat megnyitása és tényleges munkájának megkezdése hosszasan elhúzódott, mert a küldöttek csak lassan érkeztek meg; IV. Jenő pápa is halogatta a megnyitást. Végre Cesarini bitorost nevezte ki a zsinat elnökeül. Alig kezdte meg működését a testület, máris összeütközésbe került a pápával,⁶⁵ aki felé a "concilium supra papam" elvet igyekszik érvényesíteni. Zsigmond támogatja a zsinatot, s levelet ír Burgundi Fülöpnek, hogy engedjen szabad utat a zsinatra igyekvőknek. Ugyanakkor küszöbön álló koronázási útja miatt megpróbálja elsimitani az egyenetlenkedést IV. Jenő és a zsinat közt, de ugyanerre ösztönözte az a tény, hogy a pápa alkalmas közvetítőnek látszott a mielőbbi béke megkötésére Velencével. A pápának is érdeke, hogy Zsigmond koronázása elől az akadályokat elgördítse, s ezzel megnyerje őt magának. Politikai okokból ugyan egy időre elejti Zsigmond támogatását, mert Milánó a pápa ellen is fellép, s a Viscontiak és Zsigmond már bomló kapcsolata normalizálódni látszik.⁶⁶ Ez azonban időleges csak, és az 1432 végén megújuló tárgyalások a Signoriával 1433 elején már igen közel állnak az eredményességhez. Közvetlenül a római koronázás /1433. május 31./ előtt létre is jön az ötéves fegyverszünet Zsigmond és Velence közt.⁶⁷ Zsigmond a koronázásról visszatérően velencei területeken halad át, és a Signoriától 10 000 dukátot vesz fel IV. Jenő támogatására.⁶⁸ Október 11-én érkezik meg Bázembe, hogy a zsinatot és a pápát kibékítse. Tartós eredményt azonban nem ér el, csupán a reformokat késlelteti. Zsigmondot befolyásolta az is, hogy a husziták elleni harca nem zárult le.⁶⁹ Az "eretnekek" elleni küzdelem tárgyalással történő lezárásához a zsinat hozzájárulása kellett, és Zsigmond is az ilyen módon megoldás felé hajlott.

A zsinat és a pápa viszonya egészen elmérgesedett az 1435. évi XXI. sessióval, az annátákról, servitia minutáról, pallium-pénzeokról szóló határozat kimondásával. A döntés elvi jelentőségű, hiszen érvényesíti a "concilium supra papam" tételt, ugyanakkor következményei érzékenyen érintik a pápát, mert ezeket

az összegeket fordította a megnyírbált pápai állam területeinek visszaszerzésére. Ezek után határozott a pápa úgy, hogy Antonio Traversari és Antonio de Vito személyében követeket küld Zsigmondhoz, hogy támogatását kérje, miután az említett követek bázei alkudozásai a zsinattal és annak elnökével nem vezettek eredményre.⁷⁰ Székesfehérvárott ekkor nagy a követjárás. Ide érkeztek a zsinati követek, Brunoro della Scala és Schlick Gáspár, a csehországi huszita követek a béke megtárgyalására, itt tartózkodik Marchiai Jakab is. Zsigmond, akinek a csehországi ügyek rendezéséhez szüksége van a pápára is, általánosságban megigér mindent.

Zsigmondnak nagy része volt abban, hogy Paleologosz János követei 1434-ben megjelentek a zsinat előtt a keleti és nyugati egyház egyesítéséről tárgyalni.⁷¹ A zsinat meghívta a görög császárt is. A pápa ezt kedvező alkalomnak találta arra, hogy a Bázelen ülésző zsinatot feloszlassa, és egy olasz tengerparti városban hívja össze. Ez újabb összetűzést robbantott ki. Zsigmond közvetítőként lépett fel, és színhelyül Budát ajánlotta.⁷² Azzal érvelt, hogy ez az a hely, ahonnan mind a csehországi eseményeket, mind a törököt figyelemmel lehet kísérni. Felajánlotta, hogy saját költségén odaszállítja a zsinat résztvevőit. A zsinat azonban 1437. március 7-én Bázelt jelölte meg az egyesülési tanácskozások színhelyéül. Így Zsigmond kísérlete kudarcot vallott.

A csehországi ügyek sikeres elrendezése után Zsigmond figyelmét újra a török köti le, majd az uralkodása végén kirobbanó Budai Nagy Antal-féle felkelés.

A bázeli zsinat ellentéte a pápával IV. Jenő halálával időlegesen megoldódott; helyébe csak 1439-ben választanak új pápát.⁷³

A nagy itáliai út Zsigmond különösen dédelgetett terve, főleg 1410-es római királlyá választása óta. Ám az utazást bel- és külpolitikai okok akadályozták; az utóbbiak közt döntően esett latba az egyházszakadás és Zsigmond ellentéte egyes itáliai államokkal. A belpolitikai akadály elhárulni látszott a Vencellel 1411-ben megkötött szerződés nyomán, amelyben Vencel elismerte Zsigmond római királlyá választását, Zsigmond viszont lemondott a császári koronáról bátyja javára.⁷⁴ Igaz ugyan, hogy a birodalmi fejedelmek véleményét ehhez nem kérték ki, de a szerződés ki-

zárta, hogy Zsigmond még Vencel életében elnyerje a császári koronát.

A schizma megszüntetésével egy akadály elhárult, és V. Márton pápa 1418-ban kilátásba helyezte a koronázást. A török betörés, valamint a huszita háború kirobbanása miatt azonban az utazást el kellett halasztani. Ám mindezeknél döntőbb akadálya volt Zsigmond római utazásának Észak-Itália két vezető hatalmához, a milánói hercegséghez és a velencei köztársasághoz fűződő rossz viszonya. Elkerülhetetlen volt tehát e kapcsolatok normalizálása, de legalább a két állam valamelyikével a megegyezésre jutás. A két, egymással is versengő hatalom viszonya sem mondható barátinak, de éppen Zsigmond ellen nem egyszer jön létre köztük időleges szövetség. Az első, melyet az olasz krónikák feljegyeznek, 1413 vagy 1414 tavaszára esik /a források e két dátumot hozzák/: "a magyar királytól és választott császártól jövő rossz hírek miatt, ... valamint a milánói herceg és eme király közötti viszály miatt ... szövetség kötött a Signoria, a milánói herceg és a bresciai Pandolfo Malatesta között az államok megvédésére."⁷⁵

A zsinat megnyitása előtt Velencével kötött fegyverszünet 1418 tavaszán járt le.⁷⁶ A Signoriával való ellenségeskedés kiújulása előtt Zsigmondnak sikerült a milánói herceggel egyezsége jutnia, hogy egy esetleges itáliai út során támogatni fogja őt. De 1421-ben Zsigmond és Milánó közt a kapcsolat megszakadt, és Visconti Velencével kezdett tárgyalásokat, aminek eredménye az 1422. február 22-én megkötött, Zsigmond-ellenes liga lett.⁷⁷ Alig kötötték azonban meg, máris bomlani kezdett. Visconti hódító politikája, területi terjeszkedése, hogy a Marca Anconitára, Romagnára is kiterjessze befolyását, sértette Velence érdekeit is, ezért hajlandónak mutatkozott Firenzével szövetségre lépni, melynek követői 1423-ban megjelentek Velencében, és "előadták a Signoriának, hogy a milánói herceg szemelláthatóan Itália urává és királyává akarja tenni magát. Ezért szövetséget akarnak ellene, és megbizatásuk van, hogy Zsigmond császárhoz, magyar királyhoz menjenek megkérkezni őt is erről."⁷⁸ Velence ekkor még óvatos, hiszen Milánó a szövetségese, de nem utasítja el az ajánlatot. 1425-re már megérik a helyzet a szövetség megkötésére.

Rinaldo degli Albizzi és Nello Giuliano firenzei követek Zsigmondhoz mennek azzal a feladattal, hogy igazolják előtte a Firenze--Velence közti ligakötést, és próbálják megnyerni őt a csatlakozásnak. Ha Zsigmond csatlakozik, Milánónak alighanem vége. Ő azonban Viscontit támogatja: úgy ítélte meg a helyzetet, hogy a milánói szövetség célravezetőbb a római úttal kapcsolatosan, semmint egy esetleges velencei szerződés, amely Dalmácia miatt aligha lehet tartós. Miután a milánói herceg tisztában van azokkal az ellentétekkel, amelyek Magyarország és Velence viszonyát terhelik, alapos reményeket táplálhat a béke kilátásai felől. Mégsem tartja szükségtelennek, hogy a király környezetének befolyásos főurait is megnyerje. Corrado del Carrettonak adott követutasításban azt a kecsegtető ajánlatot teszi, hogy kész elismerni a birodalom fennhatóságát bizonyos feltételek mellett. 1426. július 3-án Visegrádon állítja ki Zsigmond a szövetséglevelet, melynek megfelelőjét Visconti augusztus 10-én. Zsigmond azonban más irányú elfoglaltságai miatt jelentősebb segítséget nem tud adni a hercegnek, így jut végül odáig a dolog, hogy Visconti elfogadja a pápai közvetítést. Az eredmény azonban csak fegyverszünet, amely csupán időleges lélegzetet, felkészülési lehetőséget ad az ellenfeleknek.⁷⁹ 1429-től már nagyon meglazul a viszony Milánó és Zsigmond között, aki ekkor már kezdi belátni, hogy Velencével érdemesebb kiegyeznie. 1429 szeptemberében firenzei közvetítéssel sikerül fegyverszünetet kötnie, igaz, csak rövid időre, de ezalatt is folytak a tárgyalások a végleges rendezés ügyében.⁸⁰ A harcok kiújulásával a tárgyalások megszakadnak; Zsigmond megint Milánóhoz látszik közeledni. Velencével a hivatalos tárgyalás csak 1431 nyarán kezdődik újra IV. Jenő pápa közvetítésével. Zsigmond a szabad út biztosítása és a törökellenes szövetség megkötése mellett újra igényt támaszt Dalmáciára és a Velence által elfoglalt birodalmi területekre. Velence ekkor rábírja a pápát, hogy Zsigmond megkoronázását a béke, illetve a fegyverszünet megkötésétől tegye függővé. Végül a tárgyalások eredményre vezettek, és nem sokkal a májusi római koronázás előtt 5 évre fegyverszünetet kötöttek. A fegyverszünetből kimaradt minden, ami az ellenségeskedés tulajdonképpeni tárgyát képezte, tehát mind Dalmácia, mind az el-

foglalt birodalmi területek kérdése.⁸¹

A császárrá koronázott Zsigmond Velence felé indult haza. A Signoria uralkodónak kijáró tisztelettel és megbecsüléssel övezte a császárt.⁸² Zsigmond és Velence kapcsolata ezután egyre szorosabbá vált. Az összeköttetés a fegyverszünettel nem szakadt meg, sőt a tárgyalások folytatódtak,⁸³ de mostmár Milánó-ellenes céllal, miután Filippo Maria Viscontival Zsigmond viszonya 1432 óta véglegesen megromlott, mert a herceg vállalt kötelezettségeinek nem tudott eleget tenni. Sérelmes volt Zsigmondra nézve az is, hogy a herceg nélküle, sőt tudta nélkül folytatott tárgyalásokat a Ligával.⁸⁴ Zsigmond és Velence tárgyalásainak végül is az 1435-ben megkötött Milánó-ellenes szövetség lett az eredménye.

A korlátozott terjedelem miatt nem vállalkozhatunk arra, hogy egy olyan széles skálán játszó uralkodó, mint Zsigmond, diplomáciai tevékenységét és nemzetközi kapcsolatait teljes terjedelmében kifejtjük. Dolgozatunk csupán vázolni szeretne volna annak a szerteágazó külpolitikai aktivitásnak néhány irányát, melyet Zsigmond kifejtett. Igyekeztünk diplomáciáját az adott politikai viszonyokon keresztül bemutatni. Zsigmond külpolitikájára jellemző -- és ez korának is sajátossága --, hogy olyan ügyekbe is beavatkozik, amelyeket éppen az akkori viszonyok miatt nem lehetett sikeresen és tartósan megoldani. Mégis az átmeneti megoldásoknak kisebb-nagyobb jelentőséggel rendelkező kihatása lett a későbbiekben. Zsigmond legnagyobb sikere a nagy nyugati egyházszakadás felszámolása volt, aminek alapját éppen ez a zseniálisan irányított diplomácia vetette meg. Az egyház megreformálásának kérdése éppúgy, mint a huszitizmus elleni harc, kompromisszummal végződött. A törökellenes küzdelemben képviselt irányvonalat -- mely akkor sikerre éppen nem vezethetett -- utódai szinte változtatás nélkül követik. Elmondható tehát, hogy Zsigmond koncepciója hosszú évtizedekre irányt szabott mind a magyar, mind pedig a német birodalmi külpolitikának.

J E G Y Z E T E K

1. A földközi-tengeri feudális társadalmak a középkorban. WITTMAN Tibor előadásai alapján összeállították CSAJÁGI Réka és CSERNUS Sándor, "AETAS" 2 /1974. április/ 35--45.
2. II. Johanna nápolyi királynő /1414--1435/ utódának V. Alfonzot, Szicília királyát jelöli, aki 1442-ben foglalja el a nápolyi trónt. Őt követi természetes fia, Ferdinánd /1458--1494/, Mátyás király későbbi apósa. Vö. CARACCIOLI, Tristani: Opuscula historica; /kiadva: MURATORI, A. L.: Rerum Italicarum Scriptores XXII.-- a továbbiakban: RIS XXII. -- Mediolani 1733./ 32-D.
3. SANUTO, Marino: Vitae ducum Venetorum ab anno CCCCXXI, usque ad annum MCCCCXCIII. /kiadva: MURATORI: RIS XXII./ 945-C: "Nel 1423. giunsero in questa Terra due solenni Ambasciatori de' Fiorentini, l'uno Cavalliere, l'altro Dottore, i quali sposero alla Signoria, come il Duca di Milano, a quello che si vedeva, volevasi far Signore e Re d'Italia. Però voleano far lega contro di lui, e che hanno in commissione d'andare all'Imperadore Sigismondo Re d'Ungheria, richiedendolo etiam di questo."
4. THALLÓCZY Lajos: Mantovai követjárás Budán 1395. Bp., 1905., 2o. -- a beiktatás 1395. szeptember 5-én történt.
5. ANNALES FORLOVIENSES ab anno MCCLXXV usque ad annum MCCCCLXXIII. /kiadva: MURATORI: RIS XXII./ 2o4-B.
6. SANUTO, M.: i. m. 757-C. Vö. CRIBELLI, Leodrisi: De expeditione Pii papae secundi in Turcas. /kiadva: MURATORI, A. L.: Rerum Italicarum Scriptores XXIII.-- a továbbiakban: RIS XXIII. -- Mediolani 1733./ 4o-A.
7. THALLÓCZY Lajos: i. m. 25--3o.
8. Uo.
9. Paulus de Armaninis.
10. Megalakult 1394--1395-ben; IX. Bonifác is csatlakozik hozzá.

11. II. Manuel Paleologosz /1391--1425/.
12. SANUTO, M.: i. m. 762-D: "Perlochè il detto Imperadore di Costantinopoli richiedendo ajuto a'Principi Cristiani, /762-E/ il Papa fece una Crociata nell'Anno 1396, e fatta lega, il Papa, l'Imperadore di Costantinopoli, i Veneziani, il Re d'Ungheria, i Genovesi, i Fiorentini, e altri Signori oltramontani; e il Duca di Borgogna, il Conte d'Anversa venne con diecimila combattenti, per andare contro a'detti Turchi, e passò colle dette genti in Ungheria dove il Re Sigismondo d'Ungheria avea preparato grande esercito."
13. Kanizsai Miklós tárnokmester és Szepesi János zágrábi püspök.
14. Félelemnélküli János.
15. SANUTO, M.: i. m. 762-E: "E la Signoria nostra fece armata, Capitano Tommaso Mocenigo. E così armarono i Genovesi. In tutto Galere 44 per andare nello Stretto in ajuto del detto Imperadore, il quale anch'egli avea armato alcune Galere."
16. CRIBELLI, L.: i. m. 40-B: "Atque ita ingenti coacto exercitu, Bysantiis opem laturus, per Paeónum et Macedonum fines in Turcos fertur, non longe ab Istro flumine castrametatus, in quod Venetorum classis praesidii caussâ nuper advenerat... Baisetus ergo, ubi adventare/40-C/tantas copias sensit, relictâ Constantinopoli, Septemtrionem versùs signa convertit, et contractis ad Istrum copiis, obvium habuit Sigismundum Regem, magnis tum suis tum auxiliaribus suffultum viribus. Sed in exercitu nostro, moribus et linguis dissono, raptimque contracto, unius dicto male audiebatur. Itaque quum instructa acie Turcus instaret, ferunt, Gallos primas ejus pugnae partes invito Sigismundo poposcisse, qui Hunnos potius gentem bellicosissimam, ipsamque à Scythia et à Riphæis rupibus per mille ante hac annos, veluti Divus Hieronymus meminit, pulsus Paconibus, in ea, quae nunc tenet, loca profectam, et cum Turcis bellare consuetam, primo concursu opponendos censuerat./40-D/ Galli, ut sunt primo impetu feroces, pugnam perstrenue ineunt, magnamque in Turcos stragem edunt. Mox languente cum viribus animorum ardore, numero etiam longe impares, circumveniuntur, et ad unum omnes vel caeduntur, vel capiuntur. Nec sustinere qui cum Sigismundo erant caesis

Gallis irrumpentes in se Turcos; sed effusissimâ fugâ prae-
cipites, qua quemque sors tulit, profugiunt. Erat autem mi-
serabilis eorum facies; qui dum vel tranare Istrum quaerunt,
vel repertis in ripa navigiis, in ea scandere catervatim
contendunt, a flumine absorbebantur. Ipse Sigismundus lembum
primo nactus, pluribusque in eum quàm pro navigii capacitate
insilientibus, vitae periculum adiit;/40-E/ex eoque in tri-
remem Venetam conscendit, atque inde Constantinopolim perlatus,
non multos post dies in Germaniam est regressus. Burgundiae
verò, et Sabaudiae Princeps ab hostibus capti, per summa lu-
dibria apud barbaros immanes hostes habentur: ad extremum
gravi persoluto aere redimere se se coacti sunt."

17. CRIBELLI, L.: i. m. 41-E.

18. 1387-ben, koronázása után; 1402-ben stb.: a nemesek határon
kívül csak akkor harcolnak, ha a király zsoldot fizet nekik.

19. 1400-ban Ruprecht rajnai választót választják római király-
nak, Vencelt pedig lemondattják, akinek ekkor csehországi hely-
zete is megrendül.

20. ANNALES FORLOVIENSES 202-A, B, C.

21. SANUTO, M.: i. m. 842-D: "Essendo stato in questo tempo co-
ronato il Re Ladislao del Reame d'Ungheria, e vedendo che
pe'Baroni non gli era stato atteso quello che gli fu promesso
e che vollero eleggere un'altro Re, non potendo andare in
Ungheria, ritornò nel Reame a Napoli. E giunto colà, mandò
i suoi Ambasciadori alla Signoria Messer Guzone de'Dolfi Ca-
valiere, e Messer Padoro Dottor di /842-E/ Legge, a dire ch'era
contento di dare la Città di Zara, che teneva col territorio,
per via di vendita alla Signoria per Ducati 100000 promet-
tendo, d'essere in lega con questo Stato in vita sua, e vuole
i detti danari in tempi. Onde furono chiamati i Pregadi, dove
furono in numero di 145 che ballottarono. E proposta la mate-
ria, fu preso d'accettare il partito, dandogli de praesenti
Ducati 40 000 il resto in anni quattro per rata. E mancando
il detto Re senza eredi, la Signoria sia assoluta dal dargli
nulla." -- Lásd még MÁLYUSZ Elemér: Zsigmondkori oklevéltár
II/2. 6239, 6243, 6479, 6579, 6731, 6866, 6967, 6879, 6880,
6881 stb.

22. PÓR Antal--SCHÖNHERR Gyula: A magyar nemzet története III., Bp.,
1895.

23. PÓR Antal--SCHÖNHERR Gyula: i. m. 479.
24. CRIBELLI, L.: i. m. 41-E: "Discedente igitur ex Thraciis Thomor, nec multo post, ut praemisimus, moriente, Turci supremo metu liberati, resumptis animis sub imperio Sultani cognomento Cyricis Baiseti filii, qui bello victo, et postmodum necato Mose fratre, capto patri in regnum suesserat..."
25. NAUGERIO, Andrea: Storia della Repubblica Veneziana ab origine urbis usque ad annum MCDXCVIII /kiadva: MURATORI: RIS XXIII./ 1080-C: "In questo mezzo gli Ambasciadori apresso il Re di Puglia dopo lungo trattato non potendosi accordare, conchiusero tregua tra 'l Re d'Ungheria e 'l Patriarca d'Aquilea dall'una parte e la Signoria Veneziana dall'altra parte per cinque anni. La quale gli Ambasciadori del Re e d'esso Patriarca vennero a firmare, e a giurare a Venezia a dì 21. dell'Anno seguente."
26. A kedvező békeajánlat Zsigmond isztriai katonai helyzetéből következett.
27. SANUTO, M.: i. m. 890-C: "In questo tempo contiunava pure lo Schisma nella Chiesa, ed eranvi tre Papi, Benedetto in Avignone, Gregorio XII. Veneto a Rimini, favorito dal Signor Carlo Malatesta, e Giovanni XXIII. a Bologna. Onde Sigismondo Imperadore determinò di fare un Concilio a Costanza, perchè fosse un solo Pontefice e non tre."
28. SANUTO, M.: i. m. 935-A: "In questo tempo in Boemia suscitossi una grande resia traque'popoli contro la Santa Sede Apostolica Romana, cioè nell'Ostia, che viene consecrata, non essere il Corpo di Cristo. E tutto le Ancone de'Santi e delle Chiese e altrove, furono abbruggiate, dicendo essere Idoli, e lasciavano solo in una Chiesa un Cristo in Croce, acciocchè s'avesse memoria, che Cristo fu morto e passionato. L'Imperadore Sigismondofece il suo sforzo in Ungheria, per andare contro questi Eretici e molti presi feceli morire, non potendo però toglierne via la resia."
29. SANUTO, M.: i. m. 897-A, 928-C.
30. SANUTO, M.: i. m. 980-B, C.
31. SANUTO, M.: i. m. 1026-B, C.
32. Vö. Magyar történelmi kronológia, Bp., 1970.

33. Paleologosz VIII. János /1425--1448/.
34. Ugyanis 1426-ban Bosznia egy része már török fennhatóság alatt áll, 1436-tól kénytelen elismerni a szultánt hűbérurának, és 1468-ban török tartománnyá lesz.
35. Vö. SANUTO, M.: i. m. 935-C.
36. PÓR Antal--SCHÖNHERR Gyula: A magyar nemzet története III. Bp., 1895. 566--567. -- 1426-ban Lazarevits István despota elismeri Zsigmond főségét, és Brankovits György örökösödésének biztosítása fejében Galambóc, Macsó és Nándorfehérvár vára, halála után, a magyar koronára száll.
37. 1425-ben Radul török segítséggel foglalja el Dan vajda helyét, akit Zsigmond két évvel később visszahelyez tisztségébe. 1436-ban Vlad foglalja el a fejedelmi trónt, de Radul a török segítségével őt is elüzi. Vladnak sikerül visszafoglalnia a trónt Zsigmond támogatásával, de azután ő is a török szultán pártfogását veszi igénybe belső ellenfeivel szemben.
38. 1396-tól.
39. THALLÓCZY Lajos: i. m. 56--59.
40. THALLÓCZY Lajos: i. m. 24--26.
41. Gian Galeazzo, Vertui grófja azonos G. G. Viscontival, akit első feleségének, a francia király lányának hozománya után neveztek így.
42. A követ meglehetősen leegyszerűsíti a bonyolult kérdést.
43. 1401. április 28-án fogják el Zsigmondot híveinek beleegyezésével. -- Vö.: Magyar történelmi kronológia, Bp., 1970. 60.
44. XIII. Benedek, 1394--1417.
45. IX. Bonifác, 1389--1404.
46. Vö. PÓR Antal--SCHÖNHERR Gyula: i. m. 444--445.
47. A mainzi, a trieri és a kölni érsekről van szó.
48. 1400. augusztusában.
49. SANUTO, M.: i. m. 854-A: "Agli 11. di Settembre s'ebbe nuova, come gli Elettori dell'Impero aveano eletto Imperadore de' Romani il Re Sigismondo d'Ungheria. La qual nuova fu pessima e dolorosa. Tamen fu vero, che fosse stato eletto in quel giorno, ma ben fu eletto dipoi, ad è della Casa di Moravia."

50. A háború oka, mint azt dolgozatomban említettem, Dalmácia.
51. SANUTO, M.: i. m. 887-E, 888-A.
52. XIII. Benedek, V. Sándor /1409--1410/, akinek XXIII. János lett az utóda, és XII. Gergely.
53. I. Ferdinánd 1412--1416; lásd erről bővebben: ÁLDÁSY Antalfi Zsigmond király és Spanyolország, Bp., 1927. /továbbiakban: i. m. 1/
54. Lásd bővebben: FRAKNÓI Vilmos: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-Székkal, Bp., 1902.
55. SANUTO, M.: i. m. 890-C.
56. SANUTO, M.: i. m. 890-C: "Il prefato eletto Imperadore scrisse una lettera a Papa Gregorio, invitandolo all'accordo di Santa Chiesa, e alla unione di quella, la quale è molto notabile, data nel 1413. a'di Dicembre, a Lodi, e lo invita a venire al Concilio a Costanza. La quale lettera ho letta ed è nella Cronica Dolfina. E avuta la lettera, Papa Gregorio mandò il Signor Carlo Malatesta in Avignone a Papa Benedetto di Luna, per trattare accordo, e per andare tutti e due a rinunziare il Papato."
57. SANUTO, M.: i. m. 892-A.
58. SANUTO, M.: i. m. 892-A, B.
59. SANUTO, M.: i. m. 893-C: "Tamen Papa Giovanni XXIII. fuggì dal Concilio travestito, ed è caduto in mano de'Duchi d'Austria dicendo, che non aver mai fatto la piggior cosa, che d'essere venuto al detto Concilio."
60. SANUTO, M.: i. m. 893-D: "Io, Papa Giovanni XXIII. per la convenzione del popolo Cristiano prometto e fo voto a Dio e alla Chiesa, e al Sagro Concilio, sponte et libere di dar pace alla detta Chiesa, per la via della mia semplice cessione del Papato. E quella fare e adempiere con effetto, giusta da diliberazione del presente Concilio, siccome Pietro di Luna, detto Benedetto XIII., e Angiolo Correro, detto Gregorio XII., nelle sue ubbedienze dal nuncupato Papato, nel quale eglino pretendono per se, ovvero per Procuratori idonei, per simil modo dar luogo; e in ciascun caso di cessione, ovvero discusso, ovvero per altro, nel quale per la mia cessione potrà essere fatta unione alla Chiesa di Dio ad estirpazione

del presente Schisma."

61. SANUTO, M.: i. m. 918-C.
62. SANUTO, M.: i. m. 918-C: "E da sapere, che nella detta elezione il Cardinale Lando Veneziano ebbe voti 22, /918-D/ / E poi fu fatto questo Messer'Otto."
63. SANUTO, M.: i. m. 918-E, 919-A.
64. A zsinatot még V. Márton pápa hívta össze 1430 őszén, de ő 1431 tavaszán meghalt.
65. APRÓ István: Ambrogio Traversari Magyarországon 1435--37. Bp., 1935. 3--10.
66. ÁLDÁSY Antal: Zsigmond király viszonya Milánóhoz és Velencéhez római útja idején, Bp., 1909. /továbbiakban: i. m.²/ 175--180.
67. ÁLDÁSY Antal: i. m.² 186--189.
68. NAUGERIO, A.: i. m. 1098-C. Vö. SANUTO, M.: i. m. 1033-B.
69. A harc a cseh királyi trón biztosításáért folyt, ugyanis Zsigmondot a huszita nemesség 1420-ban megfosztotta ettől, és újbóli megkoronázására 1436-ban került sor.
70. APRÓ István: i. m. 28--31., 33--42., 49--55.
71. Az unió 1439-ben jött létre, de gyakorlati eredményt nem hozott sem vallási, sem törökellenes tekintetben.
72. PÓR Antal--SCHÖNHERR Gyula: i. m. 604--606.
73. Amadeo VIII. di Savoya, V. Félix néven.
74. Vencel 1419-ben halt meg.
75. SANUTO, M.: i. m. 887-E.
76. SANUTO, M.: i. m. 914-B, C.
77. ÁLDÁSY Antal: i. m.² 7.
78. SANUTO, M.: i. m. 945-C.
79. ÁLDÁSY Antal: i. m.² 143--145.
80. SANUTO, M.: i. m. 1003-B: "A'dì del detto mese giunse qui Marco Dandolo stato Ambasciadore al Re d'Ungheria di compagnia con un'Ambasciadore della Comunità di Firenze. E de'quindici Capitoli, che il Re diceva d'averē differenza colla Signoria nostra, erano rimasti d'accordo dieci..."
81. ÁLDÁSY Antal: i. m.² 189.
82. SANUTO, M.: i. m. 1033-B.
83. ÁLDÁSY Antal: i. m.² 189--190. Vö. SANUTO, M.: i. m. 1033-E:

"A' 5. d'Ottobre giunsero in questa Terra due grandi Baroni del Re d'Ungheria Imperadore eletto, chiamati il conte Matteo, e Don Lorenzo, i quali sono molto apresso al detto Imperadore..."

84. SANUTO, M.: i. m. 1032-E.